

UNILÄÄKETIETEEN ERITYISPÄTEVYYS

Unilääketieteen erityispätevyyden suorittanut lääkäri muun muassa tutkii ja hoitaa itsenäisesti omaan erikoisalaansa liittyviä uni- ja vireystilan häiriöitä sekä hallitsee riittävän laajasti kliinisen erotusdiagnostiikan.

Hyväksytty Suomen Lääkäriliiton hallituksen kokouksessa 19.11.1998, tarkistettu 16.3.2018. (viralliset säännöt → ks. Suomen Lääkäriliitto ry/ erityispätevyudet)

1. Yleistä

Vuonna 1988 perustettu Suomen Unitutkimusseura ry:n (SUS) hallitus hyväksyi alkuperäisen ehdotuksen unilääketieteen erityispätevyyden vaatimuksista 16.12.1994. Erikoislääkäriyhdistysten ehdotusten mukaisesti korjattu esitys hyväksyttiin SUS:n hallituksen kokouksessa 18.1.1996 ja tarkennettu esitys 8.5.1998. Suomen Lääkäriliiton koulutusvaliokunnan kokouksessaan 19.8.1998 esittämät muutokset hyväksyttiin SUS:n hallituksessa 28.8.1998 ja Suomen Lääkäriliiton hallituksessa 19.11.1998. Sääntöjä on tämän jälkeen päivitetty määräväleihin. Unilääketieteen erityispätevyyden vaatimukset pohjautuvat soveltuvin osin USA:n ja etenkin Euroopan unitutkimusyhdistyksen (European Sleep Research Society) koulutustavoitteisiin.

Unilääketieteen erityispätevyystoimikunta on painottanut monialaisuutta uni- ja vireystilan häiriöistä kärsivien potilaiden diagnostiikassa ja hoidossa. Erityispätevyyttä myönnettäessä tieteellinen työ on katsottu lisäansioksi kliinisen perehtyneisyyden ohella.

Unilääketieteen erityispätevyys tarkoittaa lisäpätevöitymistä unilääketieteeseen oman erikoisalan puitteissa sekä tavanomaista laajempaa perehtyneisyyttä muiden erikoisalojen piiriin kuuluviin unilääketieteen osa-alueisiin ja menetelmiin. Unilääketieteen erityispätevyyden omaavan erikoislääkärin tulee kuitenkin tiedostaa osaamisensa rajat muun kuin oman erikoisalan piiriin kuuluvien toimenpiteiden osalta. Erityistä harkintaa ja tarkkaavuutta tulee noudattaa mm. unilääketieteellisiä palveluita koskevassa julkisessa ilmoittelussa, ettei ilmoittelun yhteydessä synny vääriä mielikuvia ilmoittajan pätevyyden laadusta.

Unilääketieteen erityispätevyyden omaavan erikoislääkärin on aina tuotava esiin oma primaari erikoisalansa ennen mainintaa unilääketieteen erityispätevyydestä. Mikäli erityispätevyyden omaavalla lääkärillä katsotaan olevan merkittävää oman erikoisalan ulkopuolelle kohdistuvaa osaamista, tästä osaamisesta tullaan jatkossa pitämään erillistä listaa joka on nähtävissä SUS:n sivustolla. Epäselvissä tilanteissa erityispätevyystoimikunta ottaa kantaa asiaan ja tarvittaessa pyytää lausuntoa ulkopuoliselta taholta. Tavoitteena on, että osaamisvaatimukset eri toimenpiteiden osalta tullaan määrittelemään mahdollisimman yksiselitteisesti erikoisalakohtaisten osaamisvaatimusten yhteydessä ja kirjaamaan SUS:n sivuille.

2. Erityispätevyystoimikunta

SUS:n hallitus nimittää erityispätevyystoimikuntaan 5–8 jäsentä aina kahdeksi vuodeksi kerrallaan edellisen erityispätevyystoimikunnan ehdotuksen pohjalta. Toimikunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja sihteerin. Kaikilla erityispätevyystoimikunnan jäsenillä tulee olla unilääketieteen erityispätevyys.

Erityispätevyystoimikunnan kokoonpano: Juha Markkula PSY (pj), Tarja Saaresranta (KEU), Outi Saarenpää-Heikkilä (LNEU), Markku Partinen (NEU), Anniina Alakuijala (KNF).

Toimikunnassa tulee olla aina vähintään yksi edustaja a) kliinisen neurofysiologian, b) neurologian ja c) psykiatrian, d) keuhkosairauksien erikoisalolta sekä 1–3 jäsentä soveltuvalta erikoisalalta. Mahdollisuuksien mukaan vähintään yhden jäsenen tulisi olla joltakin lapsia ja/tai nuoria hoitavalta erikoisalalta.

Toimikunta kokoontuu vähintään kahdesti vuodessa ja hyväksyy erityispätevyyden hankkimista suunnittelevien pätevöitymissuunnitelmat tai tekee niihin muutosehdotuksia. Toimikunta päättää käytännön palvelun koulutuspaikoista ja tutoroinnista, teoreettisesta kurssimuotoisesta koulutuksesta ja kuulustelusta, tekee ehdotukset Lääkäriliiton varatoiminnanjohtajalle erityispätevyyden myöntämisestä sekä tarkistaa vähintään kolmen vuoden välein ohjelman ja kuulustelun sisällön. Tarkistettu ohjelma hyväksytään yhdistyksen hallituksessa, jonka jälkeen liiton yhteyshenkilö päivittää tarkistetun ohjelman liiton internetsivuille.

Toimikunta ilmoittaa erityispätevyys suorituksista SUS:n hallituksen sihteerille, joka kirjaa ne SUS:n omaan tietokantaan. Samoin toimikunnan pöytäkirjat ja muu tarpeellinen materiaali arkistoidaan SUS:n sihteerin ylläpitämään tietokantaan.

Kunkin erikoisalan pääkouluttajana toimii lähtökohtaisesti kyseisen erikoisalan edustaja erityispätevyystoimikunnassa. Erityispätevyystoimikunta voi lisäksi nimetä tarpeen mukaan myös toimikunnan ulkopuolisia pääkouluttajia. Pääkouluttajan tehtävänä on huolehtia erityispätevöitymissuunnitelman kokonaisuudesta ja toimia yhdyshenkilönä erityispätevyystoimikunnan suuntaan. Jokaiselle pätevöityjälle nimetään pääkouluttaja ja lisäksi tarvittaessa yksi tai useampi lähikouluttaja.

Ensisijaisen kouluttajan tulisi mahdollisuuksien mukaan olla samalta erikoisalalta. Kunkin erikoisalan pääkouluttajalla tulee olla vähintään viiden vuoden kokemus kliinisestä unilääketieteellisestä työstä erityispätevyyden saamisen jälkeen. Pääkouluttajalla tulisi olla lääketieteen tohtorin tutkinto.

Kouluttajaksi (lähikouluttaja) kelpaavalla erikoislääkärillä tulee olla erityispätevyys, vähintään kolmen vuoden kliininen kokemus erityispätevyyden myöntämisen jälkeen ja hänen tulee pääsääntöisesti toimia aktiivisesti kliinisessä potilastyössä. Toimikunta ylläpitää listaa kaikista kouluttajaksi kelpaavista erityispätevyyden

suorittaneista erikoislääkäreistä siten että erityispätevyyskoulutukseen hakeutuvalla on mahdollisuus löytää itselleen sopiva kouluttajan SUS:n sivuilta.

3. Erityispätevyyskoulutuksen tavoitteet

Unilääketieteen erityispätevyyden yleistavoitteena on pyrkiä lisäämään tietämystä unilääketieteestä lääkärikunnan keskuudessa kouluttamalla unilääketieteeseen perehtyneitä eri alojen spesialisteja sekä julkiseen että yksityiseen erikoissairaanhoidon. Erityistavoitteina on, että erikoislääkäri unilääketieteen erityispätevyyden suorittuaan

1) tuntee kliinisten uni- ja vireystilatutkimusten perusmenetelmät ja ongelmat ja uni- ja vireyshäiriöihin liittyvän lainsäädännön sekä pystyy arvioimaan alan tieteellisiä tutkimuksia ja integroimaan kriittisesti niiden tuloksia omaan tietämykseensä

2) Ymmärtää riittävässä laajuudessa yleisesti käytössä olevia laajoja unipolygrafioita ja suppeita yöpolygrafioita sekä uneliaisuutta ja vireyttä mittaavia tutkimuksia ja kykenee tunnistamaan löydökset, jotka vaativat muun specialistin kannanottoa. Riittävä laajuus riippuu erikoisalasta ja täsmennetään erikoisalakohtaisissa vaatimuksissa, mutta se tarkoittaa kaikilla erikoisaloilla vähintään sen tasoista perehtymistä menetelmiin, että erikoislääkäri tuntee menetelmien keskeiset rajoitukset, virhelähteet sekä psyko- ja biometriset ominaisuudet, kykenee tarvittaessa arvioimaan tutkimuksesta laaditun lausunnon laatua ja suhteuttamaan löydökset kliinisiin löydöksiin ja esitietoihin

3) kykenee itsenäisesti tutkimaan ja hoitamaan omaan erikoisalaansa liittyviä uni- ja vireystilan häiriöitä tarkoituksenmukaisten lisätutkimusten ja konsultaatioiden käytön avulla ja hallitsee riittävän laajasti kliinisen erotusdiagnoosiikan

4) kykenee suunnittelemaan hoidon kokonaisuuden tuntien eri hoitomuotojen mahdollisuudet ja rajoitukset

5) pystyy toimimaan eri erikoisaloja edustavien lääkäreiden konsulttina uni- ja vireystilan häiriöiden diagnostiikassa ja hoidossa

6) kykenee unilääketieteen kehittämis-, opetus- ja tutkimustyöhön

4. Koulutus

Pätevöityjän tulisi olla yhteydessä alansa pääkouluttajaan jo pätevyysohjelmaa suunnitelllessaan sekä tutustua SUS:n kotisivuilla oleviin yksityiskohtaisempiin ohjeisiin koulutustavoitteista ja suorituksesta.

Koulutus koostuu käytännöllisestä ja teoreettisesta osasta. Käytännöllisen koulutuksen sisältö tulee suunnitella kouluttajan kanssa jo koulutuksen alussa. Koulutussuunnitelma hyväksytetään erityispätevyystoimikunnassa. Erityispätevyystoimikunta hyväksyy ja määrää kouluttajan/ kouluttajat suunnitelmakohtaisesti erityispätevyystoimikunnan hyväksymisen yhteydessä. Erityispätevyystoimikunta hyväksyy tapauskohtaisesti aikaisemmat suoritukset ja esittää tarvittaessa muutosehdotuksensa suunnitelmaan, jotta se täyttää koulutukselle asetetut vaatimukset. Koulutuksen kehittymisen myötä pätevyysvaatimuksiin saattaa tulla muutoksia pätevyystoimikunnan aikana. Lähtökohtaisesti kunkin pätevyystoimikunnan kohdalla noudatetaan niitä vaatimuksia, jotka ovat voimassa sinä ajankohtana, jolloin toimikunta hyväksyy pätevyystoimikunnan, eli hyväksytyt pätevyystoimikunnan toimii myös ennakkopäätöksenä hyväksyttävästä koulutuksen sisällöstä. Pääkouluttaja seuraa suunnitelman toteutumista ja tarvittaessa neuvottelee erityispätevyystoimikunnan kanssa mahdollisista muutoksista. Erityispätevyystoimikunta käsittelee tarvittaessa muutetun tai korjatun suunnitelman uudelleen.

4.1. Käytännön koulutus

4.1.1. Erikoislääkärin oikeudet soveltuvalla erikoisalalla. Erityispätevyyskoulutus voidaan aloittaa ja palvelut suorittaa osin tai kokonaan jo erikoistumisen aikana.

4.1.2. Yhteensä 24 kalenterikuukautta työskentelyä yksiköissä, joissa tutkitaan ja/ tai hoidetaan uni- ja vireystilan häiriöistä kärsiviä potilaita, ja jossa koulutettavan vastuualueeksi on nimetty selkeästi unihäiriöiden hoito. Mikäli kliiniseen työkuvaan kuuluu myös muuta kuin unihäiriöiden hoitoa, tulee suunnitelmassa erikseen mainita mikä (prosentti)osuus koulutusajasta lasketaan erityispätevyystoimikunnan koulutukseen.

- Tästä ajasta 21 kuukautta voidaan työskennellä vapaavalintaisissa erityispätevyystoimikunnan hyväksymissä koulutusyksiköissä siten, että henkilö saa kokemusta sekä elimellisistä että ei-elimellisistä uni- ja vireystilan häiriöistä. 21 kk jaksosta korkeintaan 3 kk voidaan korvata tutkimustyöllä koulutustoimikunnan harkinnan mukaan.

Koulutustoimikunta voi erityisistä syistä hyväksyä osan koulutuksesta suoritettavaksi myös muulla tavoin tai täydennettäväksi lyhyinä intensiivijaksoina oman työskentely-yksikön ulkopuolella ja etäopetuksena. Työskentely myös ulkomaisessa kliinisessä unitutkimuskeskuksessa voidaan hyväksyä käytännön koulutukseksi.

Koulutukseen tulee sisältyä ohjausta myös erilaisten unirekisteröintien suorittamisesta ja tulkinnasta sekä uni- ja vireystilan häiriöiden hoitomuodoista. Yksityiskohtaisempia ohjeita tarvittavasta laajuudesta ja vaatimuksista yksittäisten

tutkimus- tai hoitomenetelmien osalta annetaan tarvittaessa erikoisalakohtaisessa tai muussa tarkemmassa ohjeistuksessa.

24 kk:n palveluun tulee sisältyä yhteensä vähintään 3 kk työskentelyä jollakin/ joillakin seuraavista erikoisaloista (muu kuin oma pääerikoisala) kouluttajan hyväksymässä yksikössä: geriatria, keuhkosairaudet ja allergologia, kliininen neurofysiologia, lastenneurologia, lastenpsykiatria, lastentaudit, neurologia, nuorisopsykiatria, psykiatria tai sisätaudit.

Yleissääntönä palvelun hyväksymiseksi edellytetään työskentelyä ko. erikoisalan uni- ja vireystilan häiriöistä kärsivien potilaiden parissa yksikössä, jossa vähintään yhdellä erikoislääkärillä on unilääketieteen erityispätevyys tai koulutettavalle on järjestetty muuten mahdollisuus saada ohjausta saman erikoisalan erikoislääkäriltä, jolla on unilääketieteen erityispätevyys. Lyhin hyväksyttävä palveluaika yhdessä yksikössä on 6 viikkoa. Palvelu voidaan suorittaa myös osa-aikaisena, tai siten, että työajasta vain osa on allokoitu unihäiriöpotilaille, missä tapauksessa palveluaika pitenee osa-aikaisuuden tai unihäiriöiden parissa työskentelyn prosentuaaliseen osuuden suhteessa.

Riippumatta pätevöityjän erikoisalasta tulee hänen perehtyä eri unihäiriöiden keskeisiin tutkimusmenetelmiin, jotka on lueteltu kaikille yhteisissä osaamisvaatimuksissa (erillinen liite joka on nähtävillä SUS:n sivuilla). Kliinisneurofysiologisten ja muiden keskeisten unilääketieteellisten tutkimusmenetelmien opetus ja niiden osaamisen osoittaminen voidaan järjestää KNF-yksikössä palvelun lisäksi myös erillisen, erityispätevyystoimikunnan hyväksymän koulutuskokonaisuuden (moduuli) puitteissa. Tämän erillisen koulutuskokonaisuuden suorittaminen ei yksinään (ilman työskentelyä KNF-yksikössä sekä erikseen määriteltävien, perusosaamisen tasoa laajempien osaamisvaatimusten täyttymistä ja osaamisen osoittamista) anna pätevöityjälle riittävää pätevyyttä itsenäisesti antaa lausuntoja kliinisneurofysiologisista rekisteröinneistä.

4.2 Teorettinen kurssimuotoinen koulutus

Teoreettista kurssimuotoista koulutusta unilääketieteestä vähintään 75 tuntia. Tätä koulutusta voi hankkia sekä koti- että ulkomaisissa koulutustilaisuuksissa. Erityispätevyystoimikunta arvioi, mitä koulutuksia voidaan hyväksyä unilääketieteen erityispätevyyden kurssimuotoiseksi koulutukseksi. Yhdestä koulutustilaisuudesta (esim. useamman päivän symposiumi tai kongressi) hyväksytään kuitenkin korkeintaan 20 tuntia.

5. Kuulustelu

Erityispätevyystoimikunta vastaa valtakunnallisen kirjallisen kuulustelun kysymysten laadinnasta ja niiden arvostelusta. Kuulustelutilaisuudet järjestetään Suomen Lääkäriliiton ilmoittamissa tiloissa. Kuulustelupäivistä ja ilmoittautumisesta lisätietoja Lääkäriliiton [Internet-sivuilta](#) tai Ulla Anttila, 040 455 2542, etunimi.sukunimi@laakariliitto.fi. Kuulustelu on maksuton.

Erityispätevyystoimikunta laatii yhdessä sopimallaan tavalla tenttiin kysymykset ja arvostelee sen. Kirjallisen tentin kesto on kuusi tuntia. Hyväksyttävän suoritukseen vaaditaan vähintään puolet maksimipisteistä. Yksikään vastaus ei saa olla 0 pisteen arvoinen. Koulutettavan tulee saada ilmoitus kirjallisen tentin hyväksymisestä viimeistään kaksi kuukautta tentin jälkeen. Kirjallisessa kuulustelussa voi olla sekä kaikille yhteistä kysymyksiä, että erikoisalakohtaisia valinnaisia kysymyksiä.

Kuulustelun arvosteluun voi vaatia oikaisua yhden kuukauden aikana tulosten saamisesta. Oikaisuvaatimukset käsittelee SUS:n hallitus. Mahdollinen kuulustelija jäävää itsensä oikaisuvaatimusten käsittelystä. Mikäli SUS:n hallitus ei saa asiaa selvitettyksi pätevoityjää tyydyttävällä tavalla, ratkaistaan asia Suomen Lääkäriliiton erityispätevyysmääräysten mukaisesti. Kuulustelun voi uusia rajoituksetta.

Kirjallisen tentin hyväksymisen jälkeen koulutettavalle järjestetään **käytännön potilastentti**. Potilastentin tarkoituksena on varmistua koulutettavan kliinisten taitojen riittävydestä uni- ja vireystilan häiriöiden tunnistamisessa (anamneesi), kliinisen statuksen ja oikeiden johtopäätösten tekemisessä sekä mahdollisen hoito- ja kuntoutusuunnitelman laatimisessa. Käytännön tentissä painotetaan pätevoityjän erikoisalan mukaisia asioita. Potilastentti suoritetaan jollekin erityispätevyystoimikunnan hyväksymälle erikoislääkärille, jolla on unilääketieteen erityispätevyys. Pätevoityjän oma kouluttaja tai muu saman yksikön erikoislääkäri ei voi toimia potilastentin suorittajana.

6. Osaamisvaatimukset

1. Vaadittava tenttikirjallisuus

KAIKILLE YHTEISET

1. Joku seuraavista kolmesta kirjasta:

- 1) ESRS:n oppikirja, uusin painos
- 2) Kryger-Roth-Dement: Principles and Practice of Sleep Medicine, uusin painos
- 3) Chokroverty: Sleep Disorders Medicine, uusin painos

2. Lehdet

- a. Sleep Med Rev 3 viimeisintä vuosikertaa

- b. Duodecim 3 viimeisintä vuosikertaa soveltuvin osin (unilääketiedettä koskevat ja sivuavat artikkelit)
- c. Suomen Lääkärilehti 3 viimeisintä vuosikertaa soveltuvin osin (unilääketiedettä koskevat ja sivuavat artikkelit)

3) Uusimmat kansainväliset uni- ja vireystilan häiriöiden luokitukset:

- a. AASM:n ICSD-3 vuodelta 2014 tai uudempi,
- b. tautiluokitus ICD viimeisin versio (ICD-10 tai ICD-11) soveltuvin osin
ja
- c. DSM-5 psykiatrian luokitus soveltuvin osin (pakollinen vain psykiatreille).

Erikoisalakohtainen lisälukemisto määritellään erikoisalakohtaisesti.

4. Muut mahdolliset lisäykset

Erytispätevyystoimikunta voi täsmentää tarpeen vaatiessa kaikille yhteisiä sekä erikoisalakohtaisia osaamisvaatimuksia. ***Nämä lisäykset ilmoitetaan SUS:n sivuilla ja lisätään aina seuraavaan sääntöjen päivitykseen*** siten, että tavoitteena on lopulta kaikille erikoisalaille koko erityispätevyys suorittamisen kattava kuvaus osaamisvaatimuksista ja osaamisen osoittamisen periaatteista. *(eptk huom: syksyyn 2019 mennessä ei uusia lisäyksiä)*

7. Hakemuslomakkeet ja lisätiedot

Hakemus erityispätevyys saamiseksi toimitetaan sähköisessä muodossa (WORD) erityispätevyystoimikunnan puheenjohtajalle. Hakemus tulee tehdä erityiselle lomakkeelle. Lomakkeen saa osoitteesta ***<http://www.sus.fi/> (< klininen unilääketiede < unilääketieteen erityispätevyys) kotisivuilta tai pyytämällä joltakin erityispätevyystoimikunnan jäseneltä.***

Lisätietoja antaa erityispätevyystoimikunnan puheenjohtaja Juha Markkula.

Hakemuksen liitteet

1. Kouluttautumissuunnitelma.
2. Nimikirjanote, palvelutodistus, oikeaksi todistettu ansioluettelo tai kopiot työtodistuksista, jotka ovat erityispätevyys kannalta oleellisia.
3. Tarvittaessa käytännön palvelujen osalta työsuhdekohtainen selvitys siitä, miten työ on liittynyt unilääketieteeseen (hoidettujen unihäiriöpotilaiden määrät, kuinka montaa eri unihäiriöistä kärsivää potilasta pätevoityjä on

hoitanut/ tutkinut, konsultaatiomahdollisuudet, monialakokoukset ja muut monialaisen toiminnan tunnusmerkit, oma roolisi tuossa toiminnassa), mikäli riittävää selvitystä ei ole sisällytetty pätevytymissuunnitelmaan.

4. Mikäli tarvittavat tiedot eivät ilmene viimeistellystä pätevytymissuunnitelmalomakkeesta, luettelo teoreettiseksi koulutukseksi sopivista koulutustapahtumista osallistumistodistuksineen (muista kuin SUS:n järjestämistä koulutustapahtumista liitteeksi myös ohjelmat, mikäli mahdollista).
 5. Julkaisuluettelo tai sen ote unitutkimuksen aihepiiriä koskien.
 6. Muut todistukset ja selvitykset, jotka täydentävät hakemusta (esim. selvitys tutkimustyöhön osallistumisesta).
-

Suunnitellessaan erityispätevyiden hankkimista suositellaan hyvissä ajoin yhteydenottoa johonkin erityispätevyystoimikunnan jäseneseen/ kouluttajaan, joka voi auttaa käytännön asioissa ja pätevytymissuunnitelman tekemisessä.